

# SEZAI KARAKOÇ VE EKONOMİK STRÜKTÜRÜ ANLAMAK

TEMEL HAZIROĞLU

**D**ijital ortamda yayını sürdürülen Perspektif'e, Sezai Karakoç üzerine yapılan bir soruşturmaya katılan eleştirmen Orhan Koçak şöyle bir ifade kullanmış: "Bir düşünce insanı olarak Sezai Karakoç'a ilgi duymayı başaramadım. Ekonomi politik okumuş biri olarak da *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü* gibi bir metni ciddiye almam çok zordu,"<sup>1</sup>

Kendisini sol ve ateist kimliğiyle sunan sayın yazar, keşke Türkiye'de klasik Batıcı sol anlayışın tipik bir yansıması olan, kendi dışını yok saymak tutumunun etkisinde kalmadan daha sağlıklı bir okumada bulunsaydı. Yazarın ilgi duymadıklarına tabii ki bir şey diyemeyiz, ancak en azından ilgi duyup anlamakta zorlandıklarına ilişkin az da olsa bir değerlendirme yapsaydı bu doğrultuda biz de en azından böyle bir değerlendirme üzerinden fikir ve kritiklerimizi yapsaydık. Ama olsun biz yine de Sezai Karakoç ve onun Diriliş düşüncesinin temel dinamiklerinden biri olan ekonomi boyutunu değerlendirmeye çalışacağız.

## KARAKOÇ DÜŞÜNCESİNDE İKTİSAT

Sezai Karakoç, halkın bağrından çıkmış bir Anadolu evladı olarak bin bir çileyle ördüğü zengin fikriyat kozası olan "Diriliş düşüncesi" görmezlikten gelinmeyecek düzeyde son asrın

1 <https://www.perspektif.online/sezai-karakocun-dusunce-ve-siir-evreni-1/>



Sezai Karakoç

en üst düşünce akımlarından biridir. O, bağımsız bir entelektüel olarak hiçbir zaman mevcut sisteme, küresel kapitalizme yaslanmamış, kendi millet ve medeniyet çerçevesinde hem İslâm âlemine hem de insanlığa arı duru fikir demetleri sunmuştur. Sadece şekilde ve görünüşte değil özü itibarıyla de büyük sermayeye karşı çıkmış, mülkiyet konusunda kapitalizm ve sosyalizmden ayrı, ayrık ve son derece özgün bir noktada durmuştur. Her zaman gösterdiği ve yaşadığı şahsiyetli, onurlu ve sade tutum ve davranışlar, onu sadece itibarlı bir yere yükseltmekle kalmamış aynı zamanda çağın incelik, nezaket ve estetik temsilcisi konumuna taşımıştır. Hiçbir zaman, kendini savunmakta acizlik gösterip kendi meşruluğu için aydın kapatması yapan sermayeyle ilişkiye girmemiş, gerçek an-

**Kendisini sol ve ateist kimliğiyle sunan sayın yazar, keşke Türkiye’de klasik Batıcı sol anlayışın tipik bir yansıması olan, kendi dışını yok saymak tutumunun etkisinde kalmadan daha sağlıklı bir okumada bulunsaydı.**

lamda hür ve bağımsız aydın konumunu sürekli korumuştur. Hatta onlara rağmen insanlığın önüne alternatifler koymaya çalışmıştır. O, riyakârlığın ve ikiyüzlü sahtekârlığın kol gezdiği bir dünyada ilkeli ve tutarlı olmak açısından son derece nadir rastlanan örnek şahsiyetlerden biri olarak tezahür etmiştir. Hep kendi olmuş, kendisi kalmış, söyledikleri ve durduğu yer itibariyle özgünlüğünü devamlı korumuştur. Tarihte ender görülen bu şahsiyet her türlü takdirin üstündedir.

Bu meyanda Diriliş düşüncesini tam manasıyla anlayabilmek için kendi iç dinamiklerine yakından bakmakta fayda var. Zira onun ne gibi bir hareketi ateşleyebileceğini ve neleri değiştirebileceğini, bugün ve muhtemel gelecekte ne gibi imkânlar barındırdığını ve bunlardan nasıl istifade edilebileceğini ancak böyle daha net görebiliriz. Bu çerçevede Diriliş düşüncesini canlı, hareketli, enerjik ve etkin yapan on tane temel dinamikten bahsetmek mümkündür: Medeniyet, tarih, sosyolojik, yenilenme, zamanın sürekliliği, özgünlük, büyük millet ve birlik, umut, siyaset, ekonomi ile şiir, edebiyat ve sanat boyutları.

Bilge düşünür Sezai Karakoç, şairliğin ötesine geçmiş, düşüncede büyük atılımlar yapmıştır. Bu atılımlardan biri de ekonomik strüktür olarak tanımladığı iktisat anlayışıdır. Düşüncelerini 1960’larda önce *Diriliş* dergisinde yazmış, gene aynı yıllarda yayımlanan *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*<sup>2</sup> (1987) adlı eserleriyle ortaya koyup kalıcı hâle getirmiştir.

Diriliş düşüncesinin ekonomik boyutunu anlamak için öncelikle Sezai Karakoç ve İslâm iktisadının içyapısı meselesine yakından bakmakta fayda var. Zira Karakoç, İslâm toplumunun temellerinden biri olarak ekonomik yapıyı

görür ve bunu ekonomik “strüktür” olarak ileri sürer. Strüktür, Fransızca “yapı” sözcüğünden alınma olup daha çok mimaride olmakla birlikte mühendislik gibi çok daha geniş alanlarda kullanılmaktadır. Genel itibarıyla anlamı bir şeyin yapısı, taşıyıcı sistemi demektir. Dikmek, ayağa kaldırmak ve inşa etmek anlamlarına da gelen bu kavram derin ve kuşatıcı içyapı olarak görülebilir. O dönemin şartları düşünüldüğünde Karakoç, toplumsal yapının derin içyapılarından biri olarak ekonomiyi görür ve onu bu isimle zikrederek nasıl bir altyapı düşündüğünü ve ne denli köklü bir değişimden yana olduğunu da açığa vurmuş olur.

Karakoç, altmış sayfalık o küçücük kitabıyla İslâm ekonomisi alanında yayımlanmış yüzlerce kitabın üzerinde ve ötesinde bir etki yaratmış ve tam bir zihinsel sıçrayış oluşturmuştur. Ortaya koyduğu genel ilkeler ile İslâm dışı sistemlerden farklı (özgün), bir cephesinin öbür cepheleri ile bir ve bütünlüklü (bütünlük), hayatı ebediliğe göre ayarlama, her çağda uygulanabilecek bir dinamizm taşıma, mutlak mülkiyet anlayışını devre dışı bırakma ve eşyayı ilahi yolda ilerletmek için bir vasıtaya, imkâna dönüştürme vb. iktisada yeni anlamlar yüklemiş, yeni pence-reler açmış ve bu alandaki tasavvurumuzu geliştirip zenginleştirmiştir.

İslâm’ın getirdiği iktisadi perspektif, Medine’de İslâm devletinin kuruluşundan başlayarak bugüne kadar gelmiş İslâm toplumuna uygulanmış, iktisadi olaylar akıntısı içine yerleşerek belli başlı bir iktisadi strüktür doğurmuştur, diyor Karakoç; o bilge, derin ve ufuk dolu yaklaşımla daha işin başında fikriyat boyutunda kendine hashğın altını çizmiştir. Bu noktada İslâm’ı kendi iç dinamikleriyle kavramak için bilinmelidir ki; “İslâm toplumunda kendine mahsus bir iktisadi içyapı oluşmuştur. Bunun ana çizgileri yakalanıp, İslâm toplumunun iktisadi yapısının orijinalliği kabul edilmedikçe, bu ülkeler

<sup>2</sup> Sezai Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1987.

ekonomisi üzerine yapılan incelemeler aldatıcı analogiler olmaktan öteye geçemez ve verilen hükümler, tamamen izafi olarak, başarıda ve ideal sistem olmakta batı sistemlerini temel alan peşin hükümlere dayalı bir karşılaştırmalar kaosu olur.”<sup>3</sup>

İslâm, Batı medeniyetinden ayrı bir medeniyet olarak ele alınmadıkça gerçeğine varılamayacak bir realitedir, diyen Karakoç, devamla, batı sınırlamaları ve muhtevalarıyla İslâm realitesinin üzerinde yapılacak soyutlamalar, İslâm’ı değil, ancak BATI doktrinlerinin İslâm’ı nasıl gördüğünü ve gösterdiğini tespite yarar, der ve ardından körleşen gözlere uyarıcı işaretler göndermekten geri durmaz. Karakoç’a göre İslâm, tüm dinamik, imkân ve prensipleriyle ışık saçarak ortada durmakta ve insanlığı çağırılmaktadır. Ancak egemenler bu gerçeğe kulaklarını tıkamakta ısrar etmekte ve aydınlıktan kaçmak için bahane aramaktadırlar. “Ahlak ve dinle ekonominin ilgisini henüz tam bir ölçüye bağlayamamış olan ve birçok önemli buhranlarının ve kapitalizm-komünizm ikilisinin kaynağı bu noktada bulunan batının gözü önünde İslâm prensipleri kurtarıcı birer semboller hâlinde durmaktadır da gurur, bunu görmeye engel olmaktadır... İslâm’ın teklif ettiği ve toplumun da gerçekleştirdiği, ayrılmadıkça mutlu olunan, kopuldukça ve uzaklaştıkça sefaletle düşülen, iktisat sistemi, otantik anlamıyla ne kapitalist ne de sosyalist bir sistem, doğrudan doğruya, “İslâm iktisat sistemi” adının verilmesi gerekli *sui generis* (kendine özgü) bir sistemdir. Sistemler arasında birtakım benzerlik bulunması, birbirlerine irca için yeter bir sebep olamaz. Bunun gibi, bugüne kadar İslâm’ı kapitalizme ve sosyalizme irca çalışmaları iflas etmiştir.”<sup>4</sup>

Karakoç her ne kadar ekonomik yapı (strüktür) kavramını kullansa da aslında kastettiği daha önce altını çizdiğimiz iktisat kavramının derin ve felsefi anlamıdır. Nitekim o İslâm iktisadı anlayışını net bir şekilde üç temel prensip üzerinden şekillendirir:

1. İslâm’ın her cephesinde olduğu gibi iktisat görüşünün aranmasında da birinci prensip, onun İslâm dışı sistemlerden farklılığını kabul etmek.

3 Sezai Karakoç, *age.*, s. 8.

4 Sezai Karakoç, *age.*, s. 12.

2. İkinci prensip de İslâm’ın bu cephesinin öbür cephelerinden, yani, inanç, ibadet, ahlak, hukuk, sosyal hayat ve genel dünya görüşü cephelerinden ayrı ve bağımsız ele alınamayacağı, daha doğrusu onlar göz önünde tutulmadan söz konusu olamayacağı prensibi.

3. Göz önünde tutulması gerekli üçüncü prensip de İslâm ülkelerinin bugünkü durum ve sistemlerine bakılıp İslâm’ın iktisat sisteminin bulunamayacağı, öte yandan, İslâm prensiplerinden çıkacak bir sistemin bugünkü yapıda hâlâ bazı faydalı etkilerinin bulunmadığının hemen söylenemeyeceği ilkeleridir.<sup>5</sup>

Üstelik Karakoç, bu yaklaşımını ebedilik üzerinden çok daha açık olarak saflaştırır: İslâm, yaşadığımız hayatı ebediliğe göre ayarlar. Ekonomi, bu hayatın çerçevesini doğrudan doğruya aşma durumunda değildir. Ancak, ebediliğe aday olan insanın çalışmasında, dünyayı yorumlamasında ve kullanmasında önemli bir yeri olmak bakımından, dolaylı olarak ebedilik problemiyle ilişir. Bunun için İslâm, bazı Marksist veya kapitalist ekonomistlerin sandığı gibi sadece ekonomik bir doktrin olmadığı gibi birçoğunun da gördüğü gibi sadece bir inanış da değildir. Bir ekonomi anlayışı, tutumu ve çerçevesi de olan bir dünya görüşü, yaşayış ve medeniyet tarzıdır.

Karakoç bu yaklaşımını, İslâm iktisadının diğer sistemlerden farklarını da belirterek rafine bir şekilde ortaya koyar: İslâm’ın ekonomik anlayışında ne Marksist altyapı teorisi ne de liberallerin *homo economicus* modelleri geçerlidir. Toplum olaylarının altyapısını ekonomi teşkil etmez ve insan da sadece bir *homo economicus* olamaz. Bu iki aksiyom da realiteden oldukça uzaklaşan bir soyutlamayla elde edilmişlerdir.

## KAPİTALİZM İLE SOSYALİZMİN AÇMAZLARI

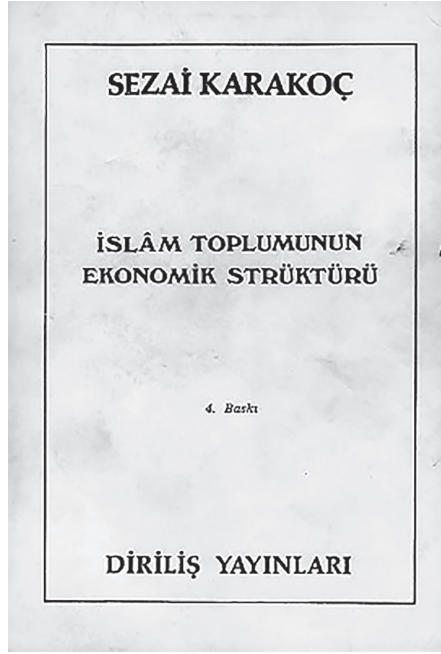
Karakoç, kapitalizm ile sosyalizmin açmazlarını, oluşturdukları toplumsal gerilimlerin nasıl bir çatışma ve kaoslara neden olduğunu işaretler ve İslâm iktisadının ilkelerinin her zaman ve her koşulda nasıl bir tohum gibi içsel dinamikler taşıdığı ve çözümler barındırdığının altını çizer: “İslâm ne kapitalizm ne komünizm gibi donmuş, katı, kısa bir dönem uygulanıp sonra

5 Sezai Karakoç, *age.*, s. 13-14.

terk için savaşılacak, insan ve toplum enerjisini yutan, emen, akıtan ve kurutan bir yapı teklif etmiş ne de liberalizm ve sosyalizm gibi tamamen havada kalan, aldatıcı, oyalayıcı birkaç prensibi söylemekle yetinmiştir. O, her çağda ve her türlü gelişmelerden sonra da uygulanabilecek prensipler, doktrin, sistem ve yapı getirmiştir. Prensipler, ağacı içinde bulduran tohum gibi İslâm ekonomi doktrinlerini, sistemlerini ve yapılarını içinde bulundurmaktadır.”<sup>6</sup>

Müslüman, mülk edinişinde ve ona tasarruf edişinde, daima, asıl mülk sahibini hatırlar ve hatırlamak zorundadır diyen Karakoç, İslâm’da mutlak mülkiyet hakkı olmadığını açıkça beyan eder. İnsana tanınan normal mülkiyet hakkının usul ve esaslarla sınırlandırıldığını kaydeder: “Demek ki, İslâm toplumunda, ne komünizmdeki gibi, tek kişiyi, mülkiyet hakkına ehil ve layık görmemek, yani insana güvensizlik vardır; ne de kapitalizmdeki gibi insana Allah’ı unutturan mutlak mülkiyet hakkı tanınmıştır. İslâm, insana bir mülkiyet hakkı tanımıştır ama bu hakkın üzerinde, Allah’ın hakkı birinci sırada gelmektedir. Mülkiyet hakkı, kullanma usul, sınır ve gayesiyle birlikte tanınmıştır.”<sup>7</sup>

İslâm, üzerine dinin uhrevi damgasını vurduktan sonra kişinin mülkiyet hakkını tanımıştır. Müslüman elinin altında bulunan mülkü herkesten daha çok Allah’ın buyrukları yönünde idare etmek ve kullanmak durumundadır. “O mülkü, kendisi için değil, Allah için elinde tutar. O, mülkü Allah yolunda ne kadar iyi kullanabilir ve yönetirse, Yaratıcı’nın o kadar çok memnun olacağını bildiği için o mülke sahip olmak ister. Yani Müslüman için mal, ilahi yolda ilerlemek için bir vasıta, bir imkân, bir malze-



medir. Eşyanın verdiği hazdan çok, o eşyayla birlikte gelen ödevleri tam yerine getirerek elde edilecek ebedi hayat sevinci için bu malların sorumluluğunu üzerine almaya razı, hatta istekli olur.”<sup>8</sup>

Bir toplumun ilerlemesinin ve gelişmesinin dinamolarından biri de ekonomik boyuttur. Nitekim Karakoç bu gerçeği ideal sahibi olmak üzerinden açıkça ortaya koyar: “İslâm toplumunun ideası, İslâm idealinin genişlemesi ve yayılmasıdır. Ekonomik ilerleyiş de bu ideaya bağlıdır ve onun içindir.

İstihlakten (tüketimden) artan, doğrudan doğruya ihtiyaç malları üretimine yatırılamayacaksa, bu yönde, yani İslâm idealinin gerçekleşmesi ve dünya yüzeyine daha çok yayılması yönünde yatırılacaktır.”<sup>9</sup>

Karakoç, bir toplumun siyasi bağımsızlığı gibi ekonomik bağımsızlığı da önemlidir ve bu gerçekten hareketle bütün İslâm ülkeleri arasında geniş boyutlu ve derin bir ilişki kurmanın, güçlü bir dayanışma yaşamının önemini altını çizer ve her ülkenin kendi imkanlarıyla bu iş birliğinde aktif rol oynaması gerektiğini söyler: “İslâm ülkeleri arasında her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da tam bir iş birliği, hatta bir iş bölümü olacaktır. Her ülke, ekonominin bir alanında, kendi fiziki imkânlarına en uygun ve en elverişli, o ülkeyi tam istihdam sınırına en yaklaştıracak alanda uzmanlaşacaktır.”<sup>10</sup> Böylelikle büyük ve güçlü bir İslâm dünyasının temelleri atılacak ve bu birlikteliğin kendi iç dinamikleriyle var olup geleceğe taşınmasının yolu döşenecektir.

Karakoç, son derece manidar ve o ölçüde düşündürücü bir hiyerarşi disiplini kurarak hem mül-

6 Sezai Karakoç, *age.*, s. 20.

7 Sezai Karakoç, *age.*, s. 34.

8 Sezai Karakoç, *age.*, s. 38.

9 Sezai Karakoç, *age.*, s. 52.

10 Sezai Karakoç, *age.*, s. 60.



kiyetin anlam temellerini yerli yerine oturtur hem de sınırları belli ve üç katmanlı bir sahiplik kavrayışıyla insanlığın ufkunu açar: “İslâm’da ise aynı malın üzerinde üç katlı bir mülkiyet vardır. Kişinin, cemiyetin, Allah’ın. Her şeyden önce mal Allah’ındır, sonra cemiyetindir, sonra kişininindir. Kişinin arzusunu cemiyet kaideleri, cemiyetin arzularını da ilahi kaideler sınırlar.”<sup>11</sup> Bir malı, kişi, gerekiyorsa Tanrı yolunda, cemiyet uğrunda harcamaya mecburdur. Müslüman, kendi malında, Allah’ın, cemiyetin ve öbür insanların hakkını yerine getirdikten sonra dilediği gibi tasarrufta serbesttir. İslâm’da mal insanın elinde iyiliğin gerçekleşme vasıtalarından biridir.

### ÇÖZÜM; YENİ DEVRİM

Modern dünya bugün kendisini materyalizmin iki yüzü olan kapitalist ve sosyalist sistemler olarak açığa çıkarmaktadır. İnsan tabiatına aykırı olan bu sistemler aynı hayat ve kâinat telakkisi üzerine kurulu olup aynı felsefeye yaslanarak hareket etmekte, insanlığı ve dünyayı fitne, fesat ve teröre boğmaktadırlar. Küresel emperyalist kapitalist sistem olarak konsolide olan bu sistemlerin ortak özelliği, bütün otoriter ve sermayedar sistemler gibi insanı ve insanlığı sevmemeleri, onlara bir köle, bir nesne gözüyle bakmaları ve bütün insanlar için yaratılmış olan dünyayı kendi mülklerine kapatma arzularıdır. Karakoç, İslâm’da mülkiyet anlayışının diğer sistemlerden çok farklı olduğunu belirtir. Şöyle der: “Kapitalizmde toplum insana feda edilmiştir, komünizm de ise insan topluma feda edilmiştir. İslâm, mülkiyet üzerindeki mutlaklığı Allah’a ait görür ve insan onu emanet bilinciyle kullanır. Mülk kendi silsilesi içinde sırasıyla önce Allah’ın, sonra toplumun ve nihayetinde insanındır.”

Yaşadığımız asrın en büyük düşünürlerinden biri olan Sezai Karakoç, büyük bir emekle geliştirdiği Diriliş düşüncesi ve derin bir inkılapçı ruhla ördüğü iktisat anlayışı ile tarihteki onurlu yerini almıştır. O bütün düşüncesinin merkezine İslâm düşüncesini koymuş ve oradan hareketle büyük bir medeniyet tasavvuru geliştirmiş

11 Sezai Karakoç, *age.*, s. 83.

**İslâm’ın ekonomik anlayışında ne Marksist altyapı teorisi ne de liberallerin *homo economicus* modelleri geçerlidir. Toplum olaylarının altyapısını ekonomi teşkil etmez ve insan da sadece bir *homo economicus* olamaz.**

ve tarihi sosyolojik eksende köklere bağlı bir yenilenme anlayışı ortaya çıkarmıştır. “Devrim yok, diriliş var!” diyerek kendisini sahte devrimci olanlardan ayırtmış ve özgün üslubuyla yeni bir devrim kavrayışı geliştirmiş ve onu ayırt edici özellikleriyle deklare etmiştir.

Karakoç’un tüm düşüncelerinin asli özelliği olarak ortaya çıkan bu “yeni devrim” anlayışı onun ekonomik bakışını da beslemiş, derinleştirmiş ve genişletmiştir. Bu konuyu onun gerçek devrimci boyutunu ortaya koyan kendi cümleleriyle bağlayalım:

“Çok radikal bir değişime ihtiyaç vardır şüphesiz İslâm ülkelerinde. İsterseniz bunun adına devrim deyiniz, isterseniz daha doğru bir adlandırma ile Diriliş deyiniz. Diriliş, batılılaşmaya paydos deyiştir. Diriliş, içe doğru radikal bir değişimdir. Daha sonra da bu değişimin dışa yansımaları olacaktır. Diriliş, dev ve cüceler ülkesi kuran Batı ütopyalarına set çeken bir öze dönüş değişimidir.

Gelen diriliş erleri, çağın alnına “Devrim yok, Diriliş var” sloganını yazacaktır. Ya da “Gerçek Devrim Diriliştir” sloganını. Ya da devrimi bugünkü anlamında kullanan bir deyiş içinde: “Devrimin ötesi var: Diriliş,” sloganı.”

“Yeni Devrim

Bir devrim gerekli. Ülkemiz için ve tüm dünya için.

Bir düşünce devrimi.

Bir ahlak devrimi.

Bir ruh devrimi.

Kansız, ihtilalsiz, alışılmış anlamda devrimsiz bir devrim.”